

**Nacionalni program za Republiku Srbiju IPA 2016
Finansira Evropska unija**

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права интерно
расељених лица, избеглица и повратника**

**Тематски извештај „Процена потреба повратника по
основу споразума о реадмисији и значај пројекта
бесплатне правне помоћи“**

Драган Гавриловић, експерт за јачање капацитета пројекта

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Овај пројекат спроводи конзорцијом који
предводи Eastern Bridge d.o.o.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

„Процена потреба повратника по основу споразума о реадмисији и значај
пројекта бесплатне правне помоћи“

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Садржај

Увод	4
Појам реадмисије	5
Профил повратника по Споразуму о реадмисији	6
Правни оквир за прихват повратника у Републику Србију	7
Споразум о реадмисији са Републиком Србијом	7
Стратегија реинтеграције повратника по основу Споразума о реадмисији	8
Институционални оквир	9
Друштвено економски положај повратника по основу Споразума о реадмисији	10
Приступ личним документима	10
Запошљавање	11
Социјална заштита	12
Статистички показатељи	13
Информисаност циљне групе	14
Значај пројекта бесплатне правне помоћи у поступцима повратника по Споразуму о реадмисији	15
Сарадња са Комесаријатом за избеглице и миграције Републике Србије	19
Сарадња са удружењима грађана	20
Примери добре праксе	21
Закључак и препоруке	23

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

Увод

Током ратова на простору бивше Југославије 90-тих година своје домове је напустило више милиона људи, а пре и након окончања сукоба на Косову* један део се раселио у земље западне Европе и друге државе које су им пружиле уточиште.

До највеће миграције долази после укидања визног режима за путовање у земље Европске уније (ЕУ). Многи грађани Србије искористили су слободу путовања за подношење захтева за азил, покушавајући да тиме реше своје економске проблеме.

Република Србија и Европска унија су у том смислу предузеле су кораке доношењем одређених смерница за решење овог питања, али узроци који људе мотивишу да мигрирају захтевају и улагање додатних напора надлежних органа Републике Србије, како би се економска и социјална ситуација повратника унапредила и тиме спречила поновна миграција у земље из којих су враћени или друге земље. Охрабрује податак да је у првом извештају у оквиру механизма суспензије безвизног режима Европске комисије, Република Србија позитивно оцењена у погледу реадмисије, као и напора које улаже да се особе које бивају враћене реинтегришу. Позитиван тренд треба искористити да се тренутно стање у овој области одржи, али и да се поједине мере или активности унапреде, како би се ускладиле потребе људи у миграцијама са могућностима вођења реалне миграционе политике и у Србији и у ЕУ.

Један од предуслова током Процеса стабилизације и придруживања Европској унији био је и процес закључивања Споразума о реадмисији између Републике Србије и Европске уније, који је Србија дужна да примењује. Процес преговарања и закључивања овог споразума вођен је заједно са процесом олакшавања визног режима ЕУ према Републици Србији.

Споразум о реадмисији је потписан 18. септембра 2007. Године, а потврђен је од стране Народне скупштине Републике Србије и то Законом о потврђивању споразума између Републике Србије и Европске заједнице о реадмисији лица која незаконито бораве ("Службени гласник РС- Медјународни уговори" бр. 103/2007). Ступио је на снагу 1. јануара 2008. године и спроводи се на ефикасан начин за обе уговорне стране, што показују и извештаји Европске комисије о напретку Републике Србије. Претходно је Република Србија имала потписан низ билатералних споразума о реадмисији са већим бројем држава чланица ЕУ. У Првом извештају у оквиру механизма суспензије безвизног режима Европске комисије, Република Србија позитивно је оцењена у погледу реадмисије, као и напора које

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

улаже да се особе које бивају враћене реинтегришу. Позитиван тренд треба искористити да се тренутно стање у овој области одржи, али и да се поједине мере и/или активности унапреде, како би се ускладиле потребе људи у миграцијама са могућностима вођења реалне миграционе политике и у Србији и у ЕУ¹.

Појам реадмисије

Рeadмисија подразумева враћање лица која не испуњавају или више не испуњавају услове за боравак у некој држави. Уобичајено је међународно правило да државе прихватају своје држављане који се налазе илегално на територији друге државе и низ таквих билатералних споразума је потписан још почев од осамдесетих година. Међутим, током деведесетих година почео је процес потписивања споразума о реадмисији који су подразумевали, осим прихвата сопствених држављана, и прихват лица која су преко територије једне државе уговорнице ушле и илегално бораве на територији друге државе уговорнице. Након промене миграторних кретања током деведесетих, као и са развојем заједничког простора правде, слободе и безбедности, ЕУ је пооштрила своју миграторну политику, што је довело до усвајања Директиве о повратку 2008/115, која је ступила на снагу 2009. године. У Директиви су садржана јасна заједничка правила за повратак, коришћење принудних мера, задржавање, поновни повратак, добровољни повратак, уз пуно поштовање људских права лица у поступку реадмисије.

** Овај назив је без прејудуцирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и мишљењем Међународног суда правде о декларацији о независности Косова.*

¹ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-is-new/news/20171220_first_report_under_suspension_mechanism_en.pdf

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

Профил повратника по Споразуму о реадмисији

Повратник по основу споразума о реадмисији је лице које се враћа односно кој се преузима, а утврђено је да је држављанин једне од страна уговорнице. То могу бити лица која су илегално ушла на територију друге стране уговорнице или тамо илегално боравило, затим лица која су по истеку важења визе или боравака за који није потребна виза бесправно боравила на територији друге стране уговорнице, лица, којима је по истеку краткорочне дозволе боравака коју је издала једна од страна уговорница, наставила да бесправно бораве на њеној територији и лица којима је у поступку пред надлежним органима друге стране уговорнице одбијен захтев за азил или је поступак по захтеву за азил обустављен, а која су обавезна да напусте територију друге стране уговорнице. Највећа групација која у земљама Западне Европе борави без правног основа јесте групација Ромске етничке заједнице.²

Роми су у потрази за азилом и као радници мигрирали у највећој мери на територију Савезне Републике Немачке, али и других делова Западне Европе, а миграције су започеле и пре ратова на подручју бивше Југославије. Са ратовима у бившој Југославији број Рома који су из Србије отишли у потрази за азилом битно се повећао. У начелу, захтеви за добијање азила су одбијани, али у многим случајевима Роми из Републике Србије добијали су тзв. „Дулдунг“ (дозволу привременог боравака за одбијене тражиоце азила који су у обавези да напусте Савезну Републику Немачку, али им је у већини случајева дозвољено да у Немачкој привремено бораве) или могућност да свој боравак пре депортације у земљу порекла продуже из других разлога.

Роми тражиоци азила из Србије и других земаља Западног Балкана су неколико година заредом, отприлике до 2015. године, чинили највећу групу тражилаца азила у Немачкој и другим деловима Западне Европе. На основу доступних података, може се закључити да су у периоду између 2008. и 2017. године Роми поднели близу 140.000 захтева за добијање азила Европској унији, од којих је између осамдесет и деведесет хиљада поднето само у Савезној Републици Немачкој.

² Migracioni profil Republike Srbije 2016-2021. godine.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

Правни оквир за прихват повратника у Републику Србију

Државе чланице Европске уније и Европска комисија постигле су договор у децембру 2005. године да приступе преговорима за олакшавање визног режима за грађане региона, који би били на снази до пуне визне либерализације. У тренутку када је овај процес отпочео, Европска комисија нагласила је да је либерализација визног режима према Републици Србији дугорочна перспектива и да олакшавање визног режима треба посматрати као транзициону фазу ка даљим евроинтеграцијама.

Преговори су отворени крајем 2006. године, а процес преговарања о визним олакшицама Европска комисија је нераскидиво повезала са преговорима за потписивање јединственог Споразума о реадмисији. Међузависност ова два споразума се огледала у томе да су преговори текли истовремено, а најважније је било да је ступање на снагу једног споразума зависило од ступања на снагу другог. Теме од значаја за Европску комисију у току самих преговора биле су у вези са напретком у више области. Најбитније је било питање безбедности путних исправа, тачније, увођење нових биометријских путних исправа, затим јачање административних капацитета за контролу границе, борба против корупције и борба против организованог криминала, као и напредак у контроли легалних и илегалних миграција.

Споразум је ступио на снагу 1. јануара 2008. године. Република Србија је стављена на листу држава чијим грађанима није потребна виза за кратак боравак у државама Шенген система почев од 19. децембра 2009. године.

Споразум о реадмисији са Републиком Србијом

Један од предуслова током Процеса стабилизације и придруживања Европској унији је био и процес закључивања Споразума о реадмисији између Републике Србије и Европске уније. Процес преговарања и закључивања овог споразума је вођен заједно са процесом олакшавања визног режима ЕУ према Републици Србији. Споразум о реадмисији је потписан 18. Септембра 2007. Године, а потврђен је од стране Народне скупштине Републике Србије и то **Законом о потврђивању споразума између Републике Србије и Европске заједнице о реадмисији лица која незаконито бораве** ("Службени гласник РС-Међународни уговори" бр. 103/2007) и ступио је на снагу 1. јануара 2008. Године. Спроводи се на ефикасан начин за обе уговорне стране, што показују и извештаји Европске

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

комисије о напретку Републике Србије. Претходно је Република Србија имала потписан низ билатералних споразума о реадмисији са већим бројем држава чланица ЕУ.

Споразумом о реадмисији лица која незаконито бораве регулисан је прихват држављана Републике Србије који нелегално бораве на територији држава чланица Европске уније, као и прихват држављана трећих држава и лица без држављанства у тачно одређеним случајевима. Споразум је реципрочан, тако да обухвата исте обавезе и за државе чланице ЕУ. Услови за прихват повратника су истоветни у оба случаја. Споразумом је прецизно дефинисан поступак реадмисије, и то: које податке треба да садржи захтев за реадмисију, докази којима се утврђује држављанство лица које се налази у поступку реадмисије, рокови у којима се реадмисија обавља и под којим условима, као и трошкови реадмисије. Регулисана је и заштита података о личности у складу са тековинама европског законодавства.

Споразум о реадмисији између Републике Србије и Европске заједнице има примат над претходно потписаним билатералним споразумима између Србије и држава чланица ЕУ. Потписан је и низ билатералних протокола за спровођење јединственог споразума.

Стратегија реинтеграције повратника по основу Споразума о реадмисији

Први документ донет од стране Републике Србије ради решавања питања повратника по основу споразума о реадмисији јесте Стратегија реинтеграције повратника на основу споразума о реадмисији. Она је усвојена од стране Владе Републике Србије 13. фебруара 2009. Стратегија дефинише институционални оквир, мере, активности и главне актере (стакхолдерсе) за одрживу реинтеграцију повратника. Акциони план за примену Стратегије за период 2009-2010. године је усвојен 16. априла 2009. Акциони план за 2011. и 2012. годину је усвојен 29. септембра 2011.

Савет за реинтеграцију повратника је успостављен 23. октобра 2008. Председавајући Саветом је заменик Премијера, док је његов заменик био Премијер Републике Србије. У оквиру Савета формиран је и Тим за мониторинг/контролисање/надгледање примене Стратегије.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Савет је мултидисциплинарно тело чија је сврха да предлаже мере и активности усмерене ка пријему повратника, да помаже у идентификовању и примени мера локалних самоуправа приликом пружања помоћи повратницима, да предлаже оквир за дијалог између држава о темама попут проблема миграната, нелегалне миграције и да надгледа процес примене предвиђених мера.

Чланови Савета су представници: министарстава за рад и социјална питања, спољну политику, унутрашње послове, људска и мањинска права, јавну администрацију и локалну самоуправу, здравство, образовање и науку, животне средине, рударства и просторног планирања, вере и дијаспоре, европске интеграције и представници Комесаријата за избеглице и миграције.

Тим за примену Стратегије је професионално и координационо тело које треба да осигура успешну примену стратешких циљева прописаних у Стратегији за реинтеграцију повратника. Чланови тима су представници свих релевантних министарстава и других тела и организација. Тим сарађује са другим организацијама, институцијама и јавним сервисима, националним и међународним организацијама. Тим прикупља податке, анализира их и извештава Савет. Председник Савета је Шеф Тима³.

Институционални оквир

Законом о управљању миграцијама ("Сл. гласник РС", бр. 107/2012), Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије (КИРС) има главну улогу у спровођењу Стратегије, координира и организује примаран и хитан пријем повратника и ствара услове за успешну реинтеграцију повратника на основу Споразума о реадмисији. КИРС такође учествује у спречавању секундарне миграције, трговине људима, промовише принципе позитивне дискриминације, итд. Сарађује са локалним самоуправама. КИРС учествује у обавештавању повратника, јавности, локалних и међународних организација, креира базу података, организује тренинге за релеванте актере (стакехолдерс) који раде са овом специфичном групом људи. На крају, Комесаријат је задужен за спровођење свих планираних активности и за надгледање овог процеса из оперативног угла.

Захваљујући реконструкцији колективних центара и њиховом прилагођавању (потребама повратника), центри за хитан пријем повратника су отворени у Зајечару, Белој Паланци и

³ <https://kirs.gov.rs/lat/readmisija/o-readmisiji>

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Шапцу и примали су лица са потребама. Центри нуде смештај породицама повратника које се могу уврстити у осетљиве групе према препоруци КИРС-а. Такође пружају основне услуге у периоду који је предвиђен Стратегијом – од три до максимално 14 дана.

Услуге доступне у центрима су: смештај и оброци (доручак, ручак, вечера), информације о правима, обавезама и могућностима, помоћ и подршка у процесу добијања документације, информисање, контактирање и захтевање помоћи Центра за социјални рад из њиховог делокруга рада, медијација са свим релевантним представницима власти у постизању помоћи у оквиру њихових надлежности, превоз породица до места трајног боравка (места боравка пре напуштања земље, рођака, пријатеља) након периода хитног пријема.

Друштвено економски положај повратника по основу Споразуму о реадмисији

Повратничка популација суочава се са највећим проблемима у оним областима које је као приоритетне препознала и Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији из 2009. године. Ове области су: приступ личним документима, пријава пребивалишта и боравишта, образовање, запошљавање, здравствена и социјална заштита и решавање стамбених потреба.

Приступ личним документима

С обзиром на то да је велика већина повратника по основу споразума о реадмисији у Републику Србију враћена само са путним листом са одређеним роком важења, поставља се питање на који начин лица из ове категорије могу доћи до личних докумената, а ради остваривања даљих права у Републици Србији.

Пракса је показала да повратници по основу споразума о реадмисији и чланови њихових домаћинства са потешкоћама долазе до држављанства или да буду уписани у матичну књигу рођених и да изваде извод из матичне књиге рођених. Највећи број повратника има проблема са прибављањем личне карте, као и са прибављањем путне исправе. Највећи изазов код интеграције повратника имају лица која су се након 1999. године раселила са простора Косова* и никада нису поседовала лична документа или су евиденције уништене или изгубљене. За ову категорију лица потребно је покренути поступке ради поновног уписа или обнове матичних књига ради остваривања овог права.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

Пријава пребивалишта и боравишта

Устав Републике Србије гарантује својим држављанима право да се слободно крећу и настањују у Србији, да је напусте и да се у њу врате.

Ради поседовања личних докумената, да би неко лице могло да остварује своја права на територији једне општине у Републици Србији, потребно је да има пријављено пребивалиште или боравиште на територији те општине. Пријава пребивалишта је такође и предуслов за прибављање личне карте. Документа која су потребна за пријављивање пребивалишта и боравишта јесу лична карта, доказ о правном основу коришћења стамбене јединице на адреси на коју се подносилац захтева пријављује (уговор о купопродаји стана, поклону стана, правноснажно оставинско решење, уговор о коришћењу стана, власнички лист, решење о кућном броју) и лична карта, односно писана изјава власника непокретности о сагласности да се подносилац захтева пријави на адреси власника.

Повратници који се настане у објектима без адресе, попут непризнатих колективних центара или неформалних ромских насеља, не могу ни да пријаве пребивалиште, односно боравиште. Чак ни они повратници који изнајмљују непокретност често не поседују исправе о правном основу становања јер власници непокретности не желе да их пријаве као закупце. У свим наведеним ситуацијама, Закон о пребивалишту и боравишту грађана није предвидео на који начин се може извршити пријава пребивалишта, односно боравишта. Међутим, Закон о пребивалишту и боравишту грађана даје могућност у члану 11. став 2. тачка 4. да грађанин може пријавити своје пребивалиште у установу у којој је трајно смештен или центар за социјални рад на чијем подручју се налази, уз пријаву грађанина тој установи, односно центру да ће његова адреса бити на адреси установе односно центра.

Запошљавање

Немогућност проналаска запослења био је, и још увек је, један од основних узрока одласка у иностранство и истовремено једна од основних препрека за успешну интеграцију по повратку.

Национална стратегија запошљавања за период 2005–2010. године препознала је ромску етничку групацију као друштвену групу коју карактерише изузетно висока стопа незапослености (чак четири пута већа од стопе незапослености осталог становништва), и

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

самим тим као групу подложну већем ризику од социјалне искључености. Национална служба за запошљавање је, у складу са препорукама Националне стратегије запошљавања, објавила почетком 2011. године јавни позив незапосленим лицима ромске националности за доделу субвенција за самозапошљавање у 2011. години.

Национална стратегија запошљавања за период 2011–2020. година први је документ из области запошљавања који препознаје повратнике по споразуму о реадмисији као посебну категорију. Национална стратегија запошљавања за период 2021-2026. године додатно унапређује положај повратника по споразуму о реадмисији. Ова стратегија истиче потребу за креирањем посебних програма и мера активне политике запошљавања за повратнике, међу којима је највећи број Рома, који често не знају српски језик и захтевају посебно економско оснаживање како би се у потпуности социјално укључили.

Као ефективну меру њиховог запошљавања, али и као једину меру запошљавања повратника, стратегија наводи промоцију социјалног предузетништва. Као изазов код запошљавања повратника се јављају она лица која нису имала где да пријаве боравак после повратка у Републику Србију (нпр. лица у непризнатим колективним центрима и неформалним ромским насељима) неће моћи да се пријаве на евиденцију Националне службе.

Социјална заштита

Стратегија реинтеграције повратника истиче да повратници у највећем броју припадају категорији стамбено и материјално необезбеђеног становништва. Ипак, у систему социјалне заштите они нису препознати као посебна социјално угрожена категорија. У месту у ком се повратници затекну, Центар за социјални рад може да им пружи једино савете, информације, обезбеди бесплатну карту у једном правцу до места будућег пребивалишта, односно боравишта, једнократну новчану помоћ и привремени смештај у прихватишту. За остваривање свих других услуга из области социјалне заштите, као што су новчана социјална помоћ, услуге народне кухиње и др, повратници морају да имају пријављено пребивалиште, а само изузетно је довољно да имају пријављено боравиште на одређеној територији да би се могли обратити за помоћ надлежном Центру за социјални рад.

Пријава пребивалишта, односно боравишта, услов је који нису сви у могућности да испуне, а нарочито не лица ромске националности која су се настанила у неформалним насељима. Ова лица немају готово никакве услове за живот, с обзиром на то да су њихови домови

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

направљени од картона и другог трошног материјала, одговарајућа инфраструктура не постоји, а преживљавају бавећи се сакупљањем секундарних сировина. Уз све то, уколико се овакво насеље налази на земљишту у приватној својини, његови становници су под константним ризиком од присилог исељења од стране власника или корисника земљишта.

Недостатак личне документације такође је значајна препрека у остваривању права на социјалну заштиту, са којима се суочавају не само повратници, већ и сва друга лица у стању социјалне потребе. Интерно расељена лица са Косова* која нису извршила обнову уписа у матичним књигама, као и деца повратника рођена у иностранству за коју није извршен упис у матичне књиге рођених у Србији засигурно нису у могућности да остваре право на социјалну заштиту пре него што спроведу одговарајуће поступке уписа у матичне књиге.

Закон о социјалној заштити, који је ступио на снагу у априлу 2011. године, увео је додатни услов за остваривање права на новчану социјалну помоћ. Уколико лице које је неспособно за рад има сродника са којим не живи у породици, а који је према закону којим се уређују породични односи у обавези и у могућности да учествује у његовом издржавању, потребно је да уз захтев за утврђивање права на новчану социјалну помоћ достави и правноснажну судску одлуку о издржавању од сродника, односно судско поравнање закључено са сродником или доказ да је пред надлежним судом покренут поступак ради утврђивања обавезе издржавања од сродника.

Статистички показатељи

Према евиденцији Министарства унутрашњих послова, у 2021. години примљено је 1.419 захтева за реадмисију, од тога броја 1.087 захтева је добило сагласност, а повратак је остварило 777 држављана Републике Србије.

Од укупног броја примљених захтева за реадмисију у 2021. години, 52,9 % захтева поднето је из Савезне Републике Немачке. Што се полне структуре тиче, 65,7 % лица су чинили мушкарци. Када је у питању старосна структура, пунолетна лица чине 70,8%, а малолетна 29,3 %.

Од укупног броја одобрених захтева за реадмисију (1.087) у 2021. години, највећи број захтева одобрен је за повратак из Немачке (49,2%). Међу повратницима којима је одобрен захтев за реадмисију, мушкарци чине 65,2%, а жене 34,8%. Од укупног броја одобрених

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

захтева већину чине пунолетна лица (69%). Међу 337 малолетника којима је одобрен захтев има 138 дечака и 199 девојчица.

У истом периоду Канцеларији за реадмисију на Аеродрому „Никола Тесла“ се обратило 518 лица, односно 65 породица ради добијања информација и пружања помоћи приликом повратка. Од тог броја, пунолетних лица има 67%, а малолетних 33%⁴.

Република Србија је изградила механизме на централном и локалном нивоу за спровођење различитих типова програма подршке повратницима. Такође, у циљу прикупљања података о повратницима Комесаријат за избеглице и миграције израдио је и посебан упитник који повратник добровољно попуњава у Канцеларији за реадмисију. КИРС је израдио скуп индикатора за процену реинтеграције повратника којима се мери ефикасност предузетих мера на пољу реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији. Развијање индикатора било је неопходно и да би се прикупили подаци о томе шта је конкретно урађено на одржавању безвизног режима и спречавању поновног одласка повратника по реадмисији у земље ЕУ и спречавању секундарних миграција. Извештавање по овим индикаторима је први пут било уврштено у Миграциони профил за 2015. годину.

Међутим, и поред поменутих активности међу највећим проблемима у адекватном планирању помоћи и свих будућих активности показао се недостатак свеобухватних евиденција о овој популацији. Овај проблем настаје пре свега због недостатка било какве законске обавезе да се повратници евидентирају, као и одсуства системског праћења добровољног повратка. Део ове категорије лица измиче званичним статистикама, а специфична истраживања која раде поједине организације и надлежне државне институције откривају само делове проблема.

Информисаност циљне групе

Наведени проблеми и примери из праксе показали су и да је ниво информисаности повратника о њиховим правима и начину остваривања права на незавидном нивоу. Они често не знају којој институцији треба да се обрате, која су им документа потребна за подношење различитих захтева и која су њихова права у одређеним поступцима.

⁴ Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration>

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Оваквој ситуацији значајно је допринела и недовољна информисаност запослених у релевантним институцијама о начину поступања у циљу интеграције повратника, као и мањак сензибилитета за специфичност ситуације у којој се повратници налазе. С обзиром на то да се интеграција повратника првенствено одвија на локалу, неопходно је радити на јачању капацитета локалне заједнице. Ово подразумева хитно укључивање повратника и мера за поступање у циљу њихове интеграције у локалне акционе планове. Такође, потребно је формирати и тела надлежна за интеграцију повратника по основу споразума о реадмисији у оквиру постојећих савета који се баве заштитом угрожених група становништва на локалном нивоу, као што је и предвиђено Стратегијом реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији. Проширивање и изградња смештајних капацитета у виду прихватних центара и прихватилишта за децу, смањење незапослености кроз организовање обука и програма за помоћ у запошљавању, јачање система социјалне заштите, неке су од основних мера које би требало предузети на локалном нивоу. Међутим, спровођење ових мера не би смело да падне искључиво на терет буџетских средстава локалних заједница, већ изискује активно укључивање државе и средстава из државног буџета као и страних донатора.

Значај пројекта бесплатне правне помоћи у поступцима повратника по Споразуму о реадмисији

На основу споведеног истраживања “Анализа стања и потреба повратник по Споразуму о реадмисији”, узорак је обухватио 65 породица. Повратници из земаља ЕУ су претежно боравили у иностранству до 8 месеци. Углавном су то породице док малолетна лица чине скоро половину укупног броја повратника. Повратници су лица која су често у веома тешкој социо-економској ситуацији, а када је у питању образовање, значајан број их је завршио само основну школу и без сталних су примања. Ово све указује да је овој категорији лица најпотребнија правна помоћ због тога што су често неуки да сами прибаве лична докумената или регулишу имовинско правне односе.

Када је реч о националној структури испитаника, 15% се изјаснило као Срби, а 73% се изјаснило као Роми док су се осталих 12% изјаснили као Бошњаци, Албанци, Румуни, Ашкалије.

Имајући у виду проблеме и потешкоће које су наведени у тексту, повратници по основу Споразума о реадмисији врло тешко остварују своја елементарна права што им умногоме отежава реинтеграцију у друштво. С обзиром на то да се овај текст бави управо тим

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

проблемима, покушаћемо да у кратким цртама објаснимо огромну улогу коју пројекат бесплатне правне помоћи у односу на повратнике по Споразуму о реадмисији има у погледу остваривања њихових права пред надлежним државним органима у Републици Србији.

Посматрајући потребе повратника по основу Споразума о реадмисији кроз призму социоекономских прилика, бројна истраживања показују да се ради о углавном маргиналозавај групи која и након повратка у Републику Србију није у потпуности интегрисана у друштвене токове. Велика већина ових лица живи на ивици сиромаштва и није у стању да самостално оствари права, почев од прибављања личних докумената, а касније и остваривања осталих права као што су право на лечење, становање, право на рад и друго. У том смислу се поставља питање из којих средстава би ова лица финансирала адвокате и плаћала трошкове поступка који су веома велики.

Током 2008. године, у сарадњи Владе Републике Србије и Европске уније, успостављен је пројекат бесплатне правне помоћи који траје до данас, а за циљ има да пружи подршку овој групи лица како би што лакше и брже уз минимални финансијски издатак и уз плаћање само административних такси дошла до докумената који су јој потребни.

Улога пројекта бесплатне правне помоћи у остваривању права повратника по Споразуму о реадмисији је да кроз стручну и ефикасну помоћ помогне овој групи лица да остваре своја права уклањајући препреке које су у овом тексту побројане, а које су овим лицима готово непремостиве. Главна улога пројекта може се поделити у више компоненти.

Прва компонента је несметан приступ информацијама. То значи да свако лице које испуњава услове за пружање овог вида помоћи има једнако право да затражи помоћ у једној од канцеларија пројекта, без обзира на примања, статус, језик или уверења, да буде третиран достојанствено и с поштовањем. Људима би требало омогућити да пронађу и приступе информацијама о њиховим правима на најефикаснији могући начин. Једнак приступ информацијама потребно је омогућити онима којима је помоћ најпотребнија јер имају скромне приходе или су без прихода, припадају рањивим групама због инвалидитета, социјалне искључености или неког другог разлога.

Пружање савета грађанима, посебно из ове категорије је врло значајно јер могу пронаћи слободну, личну, независну, поверљиву, професионалну и непристрану организацију којој могу веровати, а све у циљу остваривања њихових права. У сваком случају, корисницима пројекта би требало пружити услугу једнаког квалитета. Што се тиче даљих компоненти, ту треба поменути и активну помоћ корисницима. Корисници пројекта не би требало да буду

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

препуштени ситуацијама из којих не знају наћи излаз или ситуацијама када морају сваки пут када им затреба правна помоћ цели процес почињати испочетка. Најисправнији приступ је тај да се овим лицима омогући да сва питања реше на једном месту уз пружање адекватне помоћи.

Пројекат бесплатне правне помоћи организован је тако да има веома развијене механизме пружања правне помоћи. Пројекат пружа правну помоћ интерно расељеним лицима и другим категоријама корисника преко три пројектне канцеларије, у Београду, Нишу, Краљеву, а присутан је и на Косову*, у Косовској Митровици и Грачанице, кроз две партнерске организације са којима има споразуме о сарадњи. Овакав вид организовања канцеларија, пружа клијентима могућност да се кроз мрежу канцеларија које покривају целу територију Србије, а посебно у местима са великом концентрацијом ове циљне групе као што су Београд, Краљево и Ниш, без имало муке обрате правницима пројекта за правни савет и, по потреби, остале видове бесплатне правне помоћи. У канцеларијама, правну помоћ пружа стручно особље, посебно обучено за пружање правне помоћи и снажним познавањем прописа и поступака у Републици Србији.

Правна помоћ се клијентима пружа од давања правних савета, преко писања поднеска па све до директног заступања клијената пред надлежним органима и судовима у Републици Србији. Што се значаја пројекта бесплатне правне помоћи тиче, мора се узети у обзир чињеница да су Европска унија и Влада Републике Србије препознали колико су овакви механизми у пружању правне помоћи од значаја овој категорији грађана.

Ови подаци указују на системски проблем, односно огромну потребу за даљим финансирањем пројекта овакве врсте и то у континуитету у наредном периоду. У супротном, повратници по основу Споразума о реадмисији, интерно расељена лица и избеглице из Републике Хрватске и Федерације БиХ остала би без било какве врсте помоћи. Поставља се питање како би у даљем периоду без постојања овако сложеног и ефикасног механизма ова лица могла да остваре било које право услед бројних препрека о којима је у овом тексту писано. Губитком механизма бесплатне правне помоћи повратницима по Споразуму о реадмисији значајно би се успорио процес реинтергације у Републику Србију по повратку, интерно расељеним лицима би дословце резултовало губицима непокретне имовине и других имовинских права која она имају на Косову*, а чија се вредност мери у стотинама милиона евра, док би избегла лица из Републике Хрватске и Босне и Херцеговине даљу интеграцију у Републику Србију, посебно због чињенице да у Републици Србији још има приближно близу 30 000 лица без личних докумената који још увек поседују избегличке легитимације. Због свега што је наведено у овом тематском извештају, вреди размислити о успостављању трајног финансирања оваквих пројеката јер би у супротном

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

резултат био трајно осиромашење и лишавање права на имовину и стварање додатних социо-економских проблема. Уз то, дошло би до даље маргинализованост ових група корисника као и губитка имовине, трајног губитка шансе за евентуални повратак у места порекла на Косову* и трајног кидања веза са местима порекла из којих су се интерно расељена лица због познатих околности и раселила.

Извештај за период до 31. децембра 2022. године

	Број предмета
Београд	467
Људска права	8
Наследно право	7
Облигационо право	2
Пореско право	2
Радно право	25
Статусно право	280
Стварно право	9
Управно право	134
Укупно	467

Извор: Пројектна база података

Гледано на период до 31. децембра 2022. године примљено је 467 захтева корисника са статусом Повратника по основу Споразума о реадмисији.

Извештај за период до 31. децембра 2022. године

	Број предмета
	383
Затворен	383
Израда поднесака	73
Правна информација и саветовање	97
Прибављање документације	208
Заступање на суду	5
Укупно	383

Извор: Пројектна база података

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

У овим извештајном периоду обрађено је близу 500 предмета и успешно решено 383 предмета који се односе на проблеме повратника по основу Споразума о реадмисији, док је у раду 84 предмета.

У питању су исти проблеми које и данас имају ови корисници - правна помоћ у виду прибављању документације која се односи на статусна и грађанска питања, документација у вези са образовањем, поједина питања и изводи у вези са имовином у местима порекла, као и саветовање, упућивање и информисање у погледу актуелних модела стамбеног збрињавања и социјалне помоћи, што потврђује значај постојања одређеног механизма правне подршке за захтеве ових лица.

Анализа досадашње праксе показала је да су ова лица и даље у потреби за неком правном подршком у решавању њихових правних питања, нарочито у делу додатног информисања, саветовања и помоћи у процесу интеграције.

Управо професионалност, континуиран рад и искуство правних тимова омогућава идентификовање и решавање најчешћих правних потреба корисника и обезбеђује да се индивидуално обликују и ојачају они модели правне помоћи који омогућавају ефикасну правну асистенцију, а уједно и да се дефинишу примери најбоље праксе као модела најефикаснијег решења.

Сарадња са Комесаријатом за избеглице и миграције Републике Србије

Пројекат “Пружање правне помоћи и информација неопходних за заштиту и остваривање права интерно расељених лица, избеглица и повратника”, поред пружања бесплатне правне помоћи у седиштима канцеларија у Београду, Краљеву, Нишу и сарадничких организација у Грачаници и Косовској Митровици, остварује тесну сарадњу и са Комесаријатом за избеглице и миграције Републике Србије и непосредно са локалним повереницима Комесаријата у свим општинама и градовима у где се увиђа потреба да се путем посета мобилних тимова пружи бесплатна правна помоћ. Од великог значаја у наведеној сарадњи је исказана подршка раду правних тимова, информисање и упућивање корисника, препознавање потреба и сарадња и асистенција приликом организовања мобилних теренских посета, као и координација приликом реализације састанака правних тимова са корисницима на локалном нивоу.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Овај вид сарадње показао се од изузетне важности нарочито у делу информисања и упућивања корисника у могућности да се обрате правним саветницима пројекта. Значај мобилних посета правних екипа врло брзо је препознат као ефикасан модел омогућавања бесплатне правне асистенције широм Србије. У овој форми теренског одговора на потребе корисника правни тимови размотрили су правна питања, указали и пружили потребну правну помоћ кроз више од 90 теренских посета, сусрели се, саслушали и размотрили правне недоумице и нерешена правна питања избеглица које бораве у многим местима широм Србије, и тиме и обезбедили потребну мобилну правну помоћ, адекватно и професионално саветовање, информисање, упућивање и заступничку стручну правну подршку.

Сарадња са удружењима грађана

Поред изванредне сарадње са Комесаријатом за избеглице и миграције Републике Србије, пројекат бесплатне правне помоћи препознао је и значај сарадње са удружењима грађана која се баве питањима и проблемима повратника по основу Споразума о реадмисији.

Пројекат је током рада склопио Споразуме о сарадњи са следећим удружењима:

- **„Едукативни Центар Рома“, Суботица**
- **„ЈУРОМ Центар“ – Центар за стручно усавршавање, Ниш**
- **НВО „Екуменска хуманитарна организација“, Нови Сад**
- **УГ „Ромско српско пријатељство – Стабло“, Крагујевац**
- **УГ „Руке пријатељства“, Краљево**
- **УГ „Преокрет“, Краљево**
- **„Удружење Рома интелектуалаца“, Владичин Хан**
- **УГ „Тернипе“, Пирот**
- **УГ „Састипе“, Врање**
- **УГ „Ромски хуманитарни центар“, Бујановац**
- **УГР „Нада“, Алексинач**
- **УГ „Зора“, Бабушница**

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Циљ и сврха сарадње са наведеним удружењима јесте јачање капацитета и препознавање проблема са којима се повратничка популација сусреће, па је у том смислу сарадња са удружењима од огромног значаја, с обзиром на то да су и удружења препознала значај пројекта бесплатне правне помоћи. У том смислу, у протеклом периоду пројекат је тесно сарађујући са удружењима грађана организовао теренске посете корисницима који су исказали потребу за бесплатном правном помоћи, али и неколико врло битних активности и скупова као што су Отворена врата и Округли столови, а све у циљу информисаности о проблемима повратника на локалу.

Израду овог извештаја са својим подацима помогли су и УГ „Роми са Мораве“ из Ћуприје, Удружење Рома Бујановац, Друштво Рома из Прокупља, УГ „Ром“ из Србобрана и УГ „Ђурђевдан“ из Беле Паланке.

Примери добре праксе

- Пример прибављања документације за корисницу Е.Б. из Ниша и накнадног уписа у матичне књиге родјених и књиге држављана на основу исправе иностраног органа за четворо малолетне деце родјене у Белгији

Корисница Е.Б. рођена је 1994. године у селу Мала Добрања, општина Липљан. Са четворо малолетне деце узраста од 3 до 7 година, враћена је крајем 2018. године у Републику Србију из Белгије. За цео ток рада на предмету био је заинтересован Омбудсман Белгије као и заштитник грађана Србије.

Пре свега, како би се надлежној служби предао захтев за упис малолетне деце која су рођена у Белгији, било је потребно прибавити извод из матичне књиге рођених и извод из држављанства Републике Србије за мајку деце Е.Б. Како корисница борави у Нишу у породичној кући родитеља њеног супруга, који је на издржавању казне затвора у Белгији, а кућа нема адекватну документацију о власништву, није било могуће пријавити пребивалиште на ту адресу. Као алтернатива, постојала је могућност обраћања надлежном Центру за социјални рад ради пријаве на пребивалиште. Након успешне пријаве пребивалишта на Центар за социјални рад у Нишу, предат је захтев Полицијској управи у Нишу ради прибављања личне карте за корисницу, након чега је у врло кратком периоду

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

лична карта и прибављена. Након овога, правни тим пројекта поднео је захтев за упис деце у матичне књиге рођених и пријем у држављанство Републике Србије на основу исправе иностраног органа (извода из матичне књиге рођених на интернационалном обрасцу). Приликом одласка у било коју институцију пред којом су се предавали захтеви за решавање проблема кориснице, било је неопходно присуство правног саветника пројекта је корисница не говори добро српски језик, не познаје средину и не сналази се најбоље у граду у коме борави па због тога има дозу резерве према надлежним органима Републике Србије, што је на крају и превазиђено.

После поднетих захтева надлежној матичној служби, за децу клијенткиње су прибављени изводи из матичних књига рођених, као и Уверења о држављанству Републике Србије.

Такође, битно је истаћи да све државе имају своја национална законодавства која прописују начин уписа у матичне књиге и пријем у држављанство и решавања оваквих питања, као и рокове у којима се овакви предмети решавају, па се на крају дошало до закључка да ангажовањем изузетно стручних тимова пројекта бесплатне правне помоћи, као и ефикасности институција Републике Србије ови и слични предмети могу бити решени у веома кратком року.

За корисницу је у овим поступцима отворено и успешно решено 15 предмета, чиме је целокупна породица у том делу реинтегрисана у друштво.

- Пример успешно интегрисане породице корисника А.А. из Прокупља и накнадног уписа у матичне књиге рођених и књиге држављана на основу исправе иностраног органа за четворо малолетне деце рођене у Немачкој

Корисник А.А је повратник по Споразуму о реадмисији који је са својом супругом и четворо малолетне деце враћен у Србију из Немачке током 2019. године. Са корисником и његовом супругом М.З. , правни тим пројекта бесплатне правне помоћи се састао током спровођења мобилне посете општини Прокупље у октобру месецу 2019. године. Корисник је том приликом затражио пружање правне помоћи у виду накнадног уписа четворо малолетне деце у матичне књиге рођених и књиге држављана Републике Србије и као и евиденције брака који је закључио са супругом у Немачкој.

Пре свега је било потребно прибавити изводе рођених и уверења о држављанству за кориснике А.А. и М.З. након чега се приступило упису чињенице брака који је склопљен у Немачкој.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

Након прибављених извода рођених, уверења о држављанству као и извода из матичне књиге венчаних Републике Србије, правни тим отпочео је процедуру замене личне карте за корисницу М.З, што је учињено у врло кратком временском периоду. Након прикупљених потребних докумената, истовремено је по месту пребивалишта родитеља надлежној матичној служби у Прокупљу упућен захтев за упис четворо малолетне деце ротијеља А.А. и М.З. у матичне књиге рођених и књиге држављана Републике Србије. Правни тим пројекта испратио је сваки корак овог поступка у сарадњи са матичном службом у Прокупљу и поступак је окончан у веома кратком року. Захваљујући томе, породица је интегрисана у друштво и упућена на остале видове права која ова лица уживају у Републици Србији.

Приликом рада на оваквим предметима, искуство из праксе је показало да институције Републике Србије итекако ефикасно решавају постављене захтеве клијената из ове циљне групе, што представља позитивни и врло важан фактор при раду на предметима.

Поред проблема комуникације са корисницима, с обзиром на то да се ради о лицима која су дуго боравила у некој од земаља ЕУ, у већини случајева немају нити један документ, слабо говоре српски језик и имају бојазан да ће имати последице приликом комуникације са надлежним органима Републике Србије. Присутан је такође и егзистенцијални проблем корисника, немогућност лечења деце док се поступак не оконча и документа прибаве као и разни други проблеми.

Закључак и препоруке

Имајући у виду да пројекат бесплатне правне помоћи има искуства стеченог у раду са повратничком, али и широм ромском популацијом, и у сарадњи са представницима државних институција на републичком и локалном нивоу и невладиних организација које се баве заштитом права и интеграцијом повратника и припадника ромске популације, током рада утврђени су одређени закључци који би могли да послуже као кључне препоруке за успешну и одрживу интеграцију повратника.

Да би повратници успели да се интегришу у друштво из ког су били издвојени и по неколико година, неопходно је ангажовање и успостављање чврсте и сталне сарадње свих државних институција на локалном и републичком нивоу. Јачање мреже здравственог, социјалног, образовног и правног система који ће имати у виду најбољи интерес својих корисника, нарочито оних најугроженијих, попут деце и омладине, сиромашних, припадника мањина и расељеничке популације, једини је сигуран пут ка спречавању социјалне искључености

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника**

Пројекат финансира
Европска унија

ових лица. Имајући у виду да лица ромске националности која се налазе у свим наведеним категоријама заузимају последње место на друштвеној лествици, посебна пажња мора бити усмерена ка потребама ових лица.

Наведени проблеми и примери из праксе показали су и да је ниво информисаности повратника о њиховим правима и начину остваривања права на незавидном нивоу. Они често не знају којој институцији треба да се обрате, која су им документа потребна за подношење различитих захтева и која су њихова права у одређеним поступцима, због чега је потребно препознати значај и улогу пројекта бесплатне правне помоћи у остваривању права ових лица кроз даље финансирање пројекта ове врсте од стране донатора од којих је највећи Европска унија.

Споразум између Републике Србије и Европске заједнице о реадмисији лица која незаконито бораве предвидео је да се путни лист издаје са роком важности од најмање три месеца. Не види се разлог зашто Србија не издаје овај документ са дужином роком важења. Како процедуре за прибављање личних докумената могу да трају и дуже од три месеца због евентуалних потешкоћа око прибављања докумената, препорука у овим предметима би била да органи Републике Србије измене досадашњу праксу и почну да издаје путне листове са дужином роком важења.

Како су поседовање личних докумената и пријава пребивалишта, односно боравишта, први кораци у омогућавању остваривања свих других права, неопходно је упростити и убрзати процедуру за прибављање личне документације и пријаву пребивалишта, кроз поштовање законских рокова и начела управног поступка, али и измену постојећих, односно доношење нових прописа који регулишу ове области.

Повратници по споразуму о реадмисији морали би да буду у потпуности ослобођени од такси за првенствено прибављање личних докумената, а затим за нострификацију школских исправа, независно од тога да ли су корисници социјалне помоћи или незапослена лица. Да би једно лице постало корисник социјалне помоћи или да би се пријавило Националној служби за запошљавање, потребно је да се спроведу претходно одговарајуће административне процедуре, почевши од прибављања личне документације, преко пријаве пребивалишта, па до саме процедуре пред центром за социјални рад. Све то се не може постићи без стручне помоћи тимова пројекта бесплатне правне помоћи.